

Koloniaal kapitaal

Financiers van negotiaties in achttiende-eeuws Nederland

Steeds meer onderzoeken naar het koloniale verleden van Nederland wijzen uit dat de investeringen van particulieren de motor achter de koloniale economie vormden. De geschiedenis van het bedrijf van Rotterdammer Ferrand Whaley Hudig biedt ons een inkijkje in de lucratieve financieringsindustrie in de tweede helft van de achttiende eeuw. Deze industrie had de uitbouw van de plantagekoloniën en de daaraan verbonden trans-Atlantische slavenhandel en slavernij tot gevolg.

Eline Rademakers promoveert aan de Universiteit Leiden en is docent geschiedenis op het Veurs Lyceum in Leidschendam.

Een plantage in Suriname, waarschijnlijk plantage Rust en Werk aan de rivier de Comewijne. Getekend door Hendrik Huygens tussen 1849 en 1851. Bron: Rijksmuseum Amsterdam.

Varen op zijn plezierjacht, met vrienden naar de kermis in Den Haag, flaneren langs de Boompjes in Rotterdam en voor de lol wat scheikundelessen volgen. De Rotterdammer Ferrand Whaley Hudig (1734-1797) had een druk bestaan als handelaar, netwerker en familieman. Hij verdiende zijn geld met allerlei (koloniale) handel en trad op als koopman-bankier en financier. Hudig volgde zijn opleiding bij zijn oom Herman van Coopstad in diens bedrijf Coopstad & Rochussen, dat zich bezighield met handel in tot slaaf gemaakte Afrikanen en allerlei koloniale handel en investeringen. De geschiedenis van Hudig en zijn bedrijf onderbouwen de recente onderzoeksresultaten over de impact van financiers op het koloniale verleden van Nederland.

Negotiatiefonds

De economische bloei van de Republiek in de zeventiende eeuw leidde tot een kapitaalcrachtige regentenklasse die ook in de achttiende eeuw nog flink wat in de pap te brokkelen had. Recente onderzoeken naar het koloniale verleden van verschillende Nederlandse steden en De Nederlandsche Bank tonen aan dat deze regentenklasse in de 'zilveren' achttiende eeuw verantwoordelijk was voor de kapitaalinjectie die leidde tot de uitbouw van bijvoorbeeld de plantagekolonie Suriname.¹ Deze kapitaalinjectie kreeg vorm door middel van het negotiatiestelsel, een financieringsinstrument dat in 1753 geïmplementeerd werd met het eerste negotiatiefonds van de heer Deutz. De spelregels waren duidelijk en werden door velen gekopieerd

in de daaropvolgende negotiatiefondsen. Het werkte als volgt: in de kolonie werd een taxatie-rapport van een plantage opgesteld, die een tussenpersoon aan de fondsdirecteur in de Republiek opstuurde. De directeur benaderde op zijn beurt financiers die hun geld in het negotiatiefonds investeerden en obligaties kochten. De financiers zouden in theorie hun investering binnen dertig jaar terugverdienen, met jaarlijks vijf tot zes procent rente. De planter kon in de kolonie wisselbrieven trekken in de naam van het fonds, voor 5/8 deel van de gepriceerde (geschatte) waarde van de plantage. De hypotheek moest worden afbetaald middels het consignatiestelsel. Dat betekent dat de planter de producten verplicht moest leveren aan de koopman-bankier, die de producten vervolgens vaak zelf transporteerde en altijd zelf verkocht. Van de opbrengst van de verkoop van de producten werd commissie voor de fondsdirecteur afgetrokken, waarna de financiers met het restant van de opbrengst werden afbetaald. Het eventuele kapitaal dat daarna nog beschikbaar was, werd uitgekeerd aan de planter.

Een mislukt systeem

Wie de boeken erop naslaat kan er niet omheen: titels als 'het falende negotiatiestelsel', 'mislukt systeem', 'bedrieglijk' en 'financiële strop' sieren deze financiële geschiedenis.² Wat in theorie een lucratief stelsel leek, bleek in de praktijk niet te werken. Frauderende taxateurs in de kolonie, financieel wanbeleid door tussenpersonen die misbruik maakten van de trage informatievoorziening, en een consignatiestelsel dat als een strop leek te werken omdat producten niet op de meest lucratieve markt verkocht konden worden, waren hier een oorzaak van. Bovendien zorgden droogte, crisis en oorlog voor instabiliteit en bleken veel negotiaties niet afgelost te kunnen worden. De heren Graafland en Gootenaar vatten het samen in de woorden 'men beloofde en volbracht niet'. Fondsdirecteuren beloofden planters en financiers gouden bergen, maar konden alleen zichzelf en hun tussenpersonen verrijken met het systeem.³ De planters werden opgezadeld met torenhoge schulden die niet afbetaald konden worden, waardoor de eigendomspapieren van de plantage na ►

¹ Gert Oostindie, *Het koloniale verleden van Rotterdam* (Amsterdam: Boom 2020); Alex van Stipriaan, *Rotterdam in slavernij* (Amsterdam: Boom 2020); Karwan Fatah-Black, Lauren Lauret en Joris J.S. van den Tol, *Dienstbaar aan de keten?: De Nederlandse Bank en de laatste decennia van de slavernij, 1814-1863* (Leiden: Leiden University Press 2022); Nancy editor Jouve, Matthijs Kuipers en R. (Remco) Raben, *Slavernij en de stad Utrecht* (Zutphen: Walburg Pers 2021); Pepijn Brandon e.a., *De slavernij in Oost en West: het Amsterdam-onderzoek* (Amsterdam: Spectrum 2020).

² Alex van Stipriaan, *Surinaams contrast. Roofbouw en overleven in een Caraïbische plantagekolonie 1750-1863* (Leiden: KITLV 1993), 215-225; G.J. Oostindie, *Roosenburg en Mon Bijou. Twee Surinaamse plantages 1720-1870* (Dordrecht: Foris Publications 1989); Karwan Fatah-Black, *Sociëteit van Suriname. Het bestuur van de kolonie in de achttiende eeuw. 1683-1795* (Zutphen: Walburg Pers 2019).

³ Nationaal Archief, archiefnr. 1.05.03, Sociëteit van Suriname, inv.nr. 509, verslag over de toestand van de kolonie Suriname door C. Graafland en A. Gootenaar, 30-4-1778.

4 De lijst van obligatiehouders van de negotiatiefondsen van Ferrand Whaley Hudig, bijlage 4 in: E. Rademakers, *Men beloofde en volbracht niet. De Negotiatiefondsen van Ferrand Whaley Hudig (1759-1797)* (ongepubliceerde masterscriptie), 71-83.

5 Stadsarchief Rotterdam (NL-RtSA), archiefnr. 412.01, Familie Hudig, inv.nr. 01.51, dagboek Ferrand Whaley Hudig, 1-5-1765 tot 31-12-1768.

6 NL-RtSA, nr. 68, Coopstad & Rochussen, Ferrand Whaley & Jan Hudig e.a., inv.nr. 978, Doos 6 HV-918, scan 52-57, Janslust en Block & Bosch, ongedateerd.

7 www.amsterdam.nl/bestuur-organisatie/college/burgemeester/speeches/toespraak-sla-vernijherdenking-2021, geraadpleegd op 11-4-2022.

De Delfshaven in Rotterdam. Rechts de toegang vanuit de Achterhaven (destijds ook wel Nieuwehaven genoemd) tot de Buizenwaal waaraan de werf van de VOC lag. Gemaakt door Gerrit Groenewegen in 1779. Bron: Stadsarchief Rotterdam.

faillissement in handen kwamen van het negotiatiefonds. Door belangenverstrengeling van obligatiehouders en negotiatiefondsen, door grote winsten voor tussenpersonen en door weinig investeringsopties en een kapitaaloverschot onder de regentenelite bleef dit 'falende systeem' lang voortbestaan. Zelfs in de negentiende eeuw zijn nog negotiaties afgesloten én afbetaald. Al bij de allereerste negotiatie, de negotiatie Deutz uit 1753, ging het binnen vijf jaar mis, maar toch bleven investeerders speculeren en hun geld in de fondsen pompen. Een heel select gezelschap verdiende aan de negotiaties, maar een groter gezelschap zag al snel veel geld in rook opgaan. Wie waren de personen die deze risicovolle investeringen deden?

Familie en vrienden

Een blik in de boekhouding van de Rotterdamse fondsdirecteur Ferrand Whaley Hudig leert ons dat in de eerste plaats een groot deel van de obligatiehouders uit zijn directe omgeving kwam.⁴ Zijn (aangetrouwde) familieleden namen een groot deel van de investeringssom voor hun rekening. Stiefvader Michiel Baelde en zijn broer Hendrik Baelde namen op een na in alle negotiatiefondsen van Hudig deel. Andere investerende familieleden waren Hudigs broer Hendrik, zijn moeder de weduwe Baelde en zijn oom Herman van Coopstad. Het was een kleine intieme groep regenten die in dezelfde kring trouwde, en ook in dezelfde kring hun investeringen deed. Zus Esther Hudig trouwde bijvoorbeeld met de compagnon van Van Coopstad, Isaac Jacobus Rochussen. Naast familieleden investeerden goede vrienden van Hudig ook aanzienlijke bedragen in zijn negotiatiefondsen. Vrienden en zakenrelaties komen niet alleen in de bedrijfsboekhouding voor, ook schrijft Hudig in zijn dagboek dat hij met zijn grootste investeerders veel onderneemt.⁵ Met de bevriende families ging hij van diners tot uitstapjes naar Leiden, Amsterdam en Overmaes en de kermis in Den Haag. Het rekruteren van vrienden

als investeerders door Hudig was niet geheel eenzijdig, de investeerders hadden Hudig ook nodig als bron van koloniale producten. Bijvoorbeeld Abraham Erbervelt, een grote suikerraffinadeur in Rotterdam en obligatiehouder in meerdere negotiaties. Hij investeerde een totaalbedrag van 11.000 florijnen in zes plantages voor suiker en koffie. Voor Erbervelt betekende het investeren in de negotiatiefondsen van zijn vriend Hudig een investering in de toevoer van suiker naar de Maasstad én een investering in zijn netwerk. Erbervelt woonde op de dure Hoogstraat, alwaar hij ook een raffinaderij kocht. Hij trouwde met Cornelia Ploos van Amstel, een Amsterdamse regentendochter en overleed in 1777, stinkend rijk, op tachtigjarige leeftijd in Rotterdam, alwaar hij werd begraven in de Laurenskerk.

Uit een analyse van de geldschietters blijkt ook dat veel minderjarige wezen, vrouwen en met name weduwen hun geld investeerden in Hudigs negotiatiefondsen. Het minimale investeerdersbedrag was duizend florijnen, maar voor minderjarige wezen werd een uitzondering gemaakt. Zij mochten ook 500 florijnen inleggen. De vrouwen investeerden op persoonlijke titel, als weduwe, als 'huisvrouw' (lees: getrouwde vrouw) of door middel van een voogd. Een derde van de obligaties stond op naam van een vrouw, en een groot deel daarvan op naam van een weduwe. Na het overlijden van hun echtgenoot genoten deze vrouwen een grote mate van zelfstandigheid en handelingsbekwaamheid die ze verloren als ze hertrouwden. De negotiaties werden onder deze groep als een van de weinig mogelijke investeringen beschouwd.

Eindjes aan elkaar knopen

Lieten de geldschietters het erbij zitten dat de rentebetalingen regelmatig op zich lieten wachten? Zeker niet, zo blijkt uit de negotiatie op de plantages Janslust en Blockenbosch waarbij de heer Wijckerheld Bisdom protesteerde tegen de aard van het onderpand van de hypotheek en de

onregelmatige uitbetalingen.⁶ Janslust en Blockenbosch waren de eerste plantages in een negotiatiefonds waarbij Ferrand Whaley Hudig moeite had om de eindjes aan elkaar te knopen. In december 1777 vroeg de heer 'secretaris' Bisdom om opening van zaken en inzage in de papieren betreffende de plantages. Hij moest hierbij toestemming vragen aan de commissarissen van de negotiatie om de stukken te mogen inzien. Door het toedoen van deze kritische aandeelhouder moest de hypotheek, die in de jaren ervoor een aantal keer ongegrond was opgehoogd, naar beneden worden aangepast, omdat de productiecapaciteit niet voldoende was om de opgehoogde hypotheek af te betalen. Het te veel verhypothekerde bedrag kwam als particuliere lening voor rekening van Hudig die de aflossing van dit bedrag niet meer mocht aftrekken van de producten die van de plantages kwamen, want daar moest allereerst de rente en de aflossing voor de obligatiehouders van worden betaald. De commissarissen kregen een grotere rol toebedeeld en zij moesten beter toezicht houden op hetgeen Hudig in de boeken bijhield. Ook Bisdom en de overige 'geïnteresseerden', oftewel de obligatiehouders, kregen meer inzicht in de boeken rond deze negotiatie. Hudigs keus om meer openheid toe te staan, was bijna zeker gebaseerd op het feit dat hij de obligatiehouders tevreden wilde houden, omdat hij op dat moment meerdere negotiaties had lopen waarvan de rente ook niet betaald kon worden.

'Steden waren zowel direct als indirect betrokken bij de praktijken die leidden tot uitbuiting van mensen, grondstoffen en gronden'

Zijn bedrijvigheid heeft Hudig geen windeieren gelegd. Hij bezat onder andere een buitenhuis, een plezierjacht en enkele schilderijen, waarmee hij zich tot de hoogste sociaaleconomische klassen mocht rekenen. Zijn inkomen bestond vaak niet alleen uit de commissie die hij kon rekenen over de negotiatie of consignatieproducten, hij had ook aandelen in allerlei andere soorten handel, met het daarbij behorende netwerk. Hudig past daarmee in het rijtje koopman-bankiers die zowel van de negotiatiefondsen als van andere handelsondernemingen rijk zijn geworden. Zoals bijvoorbeeld de Weduwe Hamilton en Meyners, de firma Hope & co, en Coopstad en Rochussen, die ook de grootste particuliere slavenhandelaren waren na de Middelburgse Commerce Compagnie. Het negotatiesysteem was voor een select gezelschap een lucratieve bezigheid en er was een grote mate van belangenverstrengeling tussen de financiers en de koopman-bankiers die de fondsen beheerden.

Betrokkenheid van steden

Waarom doet deze geschiedenis ertoe? Steeds meer steden doen onderzoek naar hun koloniale verleden. Veelal wordt duidelijk dat steden zowel direct als indirect betrokken waren bij de praktijken die in Amerika, Afrika en Azië leidden tot uitbuiting van mensen, gronden en grondstoffen. De negotiaties waren als particuliere initiatieven een onderdeel van de uitbreiding van Nederlands koloniale overheersing. Uit recente onderzoeken van de steden Amsterdam, Rotterdam, Utrecht en van De Nederlandsche Bank blijkt dat de investeerders en de financiers nauw betrokken waren bij het bestuur van de steden en het bestuur van Nederland. Het is dus belangrijk te achterhalen wie de investeerders waren. Niet om hun familienaam te *cancelen* of hun erfgenamen kwaad te doen, maar om te begrijpen tot op welke hoogte bedrijven en overheden verantwoordelijk gehouden kunnen worden voor koloniale erfenissen waar we vandaag de dag mee te maken hebben. Of, zoals burgemeester Halsema het in haar excuustoespraak verwoordde: 'Geen enkele nu levende Amsterdammer heeft schuld aan het verleden. Als bestuur nemen wij wel onze verantwoordelijkheid hiervoor. Dit stadsbestuur staat in een ononderbroken lijn met het bestuur van haar voorgangers. Ook met die regenten en burgemeesters, wier handelen wij verafschuwen.'⁷ ■

Kaart van Suriname met daarop de verschillende plantages getekend. Gemaakt door Hendrik de Leth en Alexander de Laveaux tussen 1737 en 1757. Bron: Rijksmuseum Amsterdam.

Verder lezen en luisteren

Gerhard de Kok en Pepijn Brandon, *Het slavernijverleden van historische voorlopers van ABN AMRO. Een onderzoek naar Hope & Co en R. Mees & Zoonen* (IISG, 2022).

Pepijn Brandon en Ulbe Bosma, 'De betekenis van de Atlantische slavernij voor de Nederlandse economie in de tweede helft van de achttiende eeuw', *TSEG Tijdschrift voor Sociale en Economische Geschiedenis*, 16 (2019), 5-46.

J.P. Van de Voort, *De Westindische plantages van 1720-1795. Financiën en handel* (De Witte, Eindhoven 1973).

■ Podcast: *De plantage van onze voorouders* (VPRO).